

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201511232435>

Author(s):	Eiranen, Reetta
Title:	Kirjeet kohtauspaikkoina : Ihanne ja eletty todellisuus Jeanette ja J. V. Snellmanin välisessä kirjeenvaihdossa
Year:	2014
Journal Title:	Sukupuolentutkimus – Genusforskning
Vol and number:	2014 : 2
Pages:	5-17
ISSN:	2342-0634
Discipline:	Other social sciences; History and archaeology
School /Other Unit:	School of Social Sciences and Humanities
Item Type:	Journal Article
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201511232435

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

Fatum, 2014
Akvarellimaalaus, 41,5 x 29 cm

Kirjeet kohtauspaikkoina

IHANNE JA ELETTY TODELLISUUS JEANETTE JA J. V. SNELLMANIN
VÄLISSESSÄ KIRJEENVAIHDOSSA

Reetta Eiranen

Jeanette Snellmanin elämään ja käsitykseen itsestään vaikutti voimakkaasti hänen aviomiehensä J. V. Snellmanin muotoilema fennomaaninen nais- ja perheihanne. Artikkelinä käsittelee tämän ihanteen ja eletyn todellisuuden välistä suhdetta ja sen rakentamista Snellmanien kirjeenvaihdossa. Mies esitti kirjeissä vaatimuksia, jotka konkretisoituivat siveellisen kodin rakentamiseen ja sivistyksen kartuttamiseen. Ihanteet sisälsivät myös keskenään eri suuntaan vetäviä elementtejä. Sulkeutunut Jeanette avautui kirjeissään ja pohti niissä omaa itseään suhteessa miehensä odo-
tuksiin. J. V:lle avioliitto oli osittain tapa elää todeksi filosofista ideaaliaan, ja Jeanet-
telle ihanteen tavoittelu oli keino ansaita aviomiehensä rakkautta. Kirjeet välittivät ideaalimaailman ja eletyn todellisuuden suhdetta, mutta niiden yhteys jäi aina epätäydelliseksi.

AVAINSANAT: KIRJEET, NAISIHANNE, SUKUPUOLIHISTORIA, JEANETTE SNELLMAN, J. V. SNELLMAN

Marraskuussa 1845 kuopiolaisen apteekkari Anders Wennbergin 17-vuotias tytär Jeanette (1828–1857) avioitui liki nelikymmenvuotiaan filosofin ja yläalkeiskoulun rehtorin Johan Vilhelm Snellmanin (1806–1881) kanssa. Liitto kesti vuoteen 1857, jolloin Jeanette menehtyi seitsemän lapsensa synnytyksen jälkeen.

Jeanette Snellman on ollut aiemmassa tutkimuksessa esillä miehensä kautta, ja lähdeaineistona on hyödynnetty puolisoien välistä kirjeenvaihtoa (ks. Hämäläinen 2005; Jalava 2005; 2006; Savolainen 2006). Tässä artikkelissa¹ lähestyn kirjeaineistoa Jeanetten näkökulmasta. Haluan nostaa keskiöön Jeanetten kokemuksen ja elämän aviomiehen

muotoileman fennomaanisen nais- ja perhe-ihanteen varjossa. Ihanne vaikutti voimakkaasti Jeanetten elämään ja käsitykseen itsestään. Se oli myös keskeinen teema puolisoien välisessä kirjeenvaihdossa.

J. V. pyrki elämään filosofiaansa todeksi avioliitossaan, ja Jeanette halusi vastata hänen vaatimuksiinsa, mutta kummassakaan tapauksessa ihanne ja todellisuus eivät täysin kohdanneet. Pohdin artikkelissani ihanteen ja epätäydellisen todellisuuden välistä suhdetta sekä kirjeiden roolia niiden välittäjänä. Näihin teemoihin liittyy kirjeiden merkitys Jeanetten kokemuksen käsittelemisen ja puolisoien välisen suhteen rakentamisen paikkoina.

¹ Artikkelini pohjautuu pro gradu -tutkielmaani *Ihanteen varjossa. Jeanette Snellman ja filosofin vaatimukset* (Tampereen yliopisto, 2012). Kiitän lehden toimituskuntaa ja tekstiäni arvioineita asiantuntijoita sekä ohjaajiani artikkelin työstämisen aikana saamistani arvokkaista kommentteista.

Asetelma avaa uusia näkökulmia molempiin puolisoihin. Se paljastaa, millaisia konkreettisia vaikutuksia filosofisilla ihanteilla saattoi olla yksittäisen ihmisen elämässä. Jeanetten voi nähdä historiankirjoituksessa suurmiehen taustalle painuneena henkilönä, Snellman-hahmon varjona. Valotuksen muuttaminen asettelee varjot toisin, mikä paljastaa erilaisia näkökulmia aiheeseen (ks. Sulkunen 2004, 12). Nimitän päähenkilöitäni Jeanetteksi ja J. V:ksi. Korostan valinnallani sitä, että haluan tarkastella heitä tuntevina ja kokevina ihmisinä ja toimijoina oman aikansa kontekstissa. Samalla pyrin etäännyttämään analyysiani historiankirjoituksessa luodusta J. V:n suurmieskuvasta.

Jeanette Snellman. Kuva: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

FENNOMAANISEN NAIS- JA PERHE-IHANTEEN VARJOSSA

Keskeistä Snellmanien suhteen dynamiikassa oli J. V:n vahva sitoutuminen filosofisiin ja kansallisiin käsityksiinsä sekä hänen kiistaton vaikutusvaltansa nuoreen vaimoonsa, joka oli hiljainen, jopa sulkeu-

tunut. 1800-luvun säätyläistön avioliittoihanteessa mies oli vanhempi ja vahvempi osapuoli. Snellmanien liitossa tämä asetelma oli erityisen korostunut. Pariskunnan välillä oli paitsi suuri ikäero myös valtava ero koulutuksessa, ja miehen auktoriteetti-asema liitossa oli ehdoton. Naisilla ei ollut Jeanetten aikana vielä pääsyä korkeimpaan opetukseen, mutta Jeanetten opintie oli ollut lyhyt myös verrattuna moniin tuttavapiiriin naisiin. (Häggman 1994, 86–87, ks. myös 113–115; Jalava 2006, 186–187.) Hän oli ilmeisesti ollut yksityisopetuksessa jonkin aikaa (Eiranen 2012, 29).

1800-luvun sivistyneistön perheihanteen tukipilari oli käsitys naisen ja miehen toisiaan täydentävästä olemuksellisesta erilaisuudesta. Tätä kutsuttiin polariteetti-ihanteeksi. Mies oli aktiivinen ja rationaalinen, nainen taas passiivinen ja emotionaalinen. Perhe tarvitsi sekä miehen ”pään” että naisellisen ”sydämen”. Polariteetti-ihanne oli verraten uusi käsitys, sillä se oli 1700-luvun lopun filosofinen ”innovaatio”, jota pidettiin edistyskellisenä ajatuksena. J. V:llekin sukupuolten roolien erilaistuminen oli nimenomaan kulttuurin positiivista kehitymistä. (Häggman 1994, 182–193; Jalava 2005, 192–193; Rantala 2013, 204–205.) Oman sukupuolen olemuksen mukaisen roolin toteuttaminen oli edistystä, sen vastainen toiminta puolestaan taantumusta.

J. V:n rooli oli keskeinen, kun 1800-luvun Suomessa muokattiin sukupuolijärjestystä ja rakennettiin naisen käsitettä ja sukupuolieroa. Hänen käsityksensä perheestä ja avioliitosta olivat vakiintuneet jo ennen hänen omaa avioitumistaan. Ne olivat osa hänen hegeliläisiin aineksiin perustuvaa filosofista järjestelmäänsä, jossa keskeiset yhteiselämän muodot toteutuivat valtiossa, kansalaisyhteiskunnassa ja perheessä. J. V:n ajattelu antoi sivistyneistön perheihanteille filosofisen muodon. Naisen toimintapiiriksi määrittyi koti ja perhe, joissa hänen tehtävänänsä oli kulttuurin uusintaminen ja lastenkasvatus. Taustalla oli hegeliläinen käsitys, jonka mukaan miehen mieli jakautui kahtia itsereflektiossa mutta naisen ei, eikä nainen siis kyennyt uudistamaan ajatteluun. (Hämäläinen 2005, 39–40, 86; Ollila 1990, 26–31; Pulkkinen 2011, 50–53.)

Yhteiselämän muodot eli valtio, kansalaisyhteiskunta ja perhe linkittyivät kaikki omalla taval-

laan siveellisyiden ihanteeseen, ja se toteutui niissä eri tavoin. J. V:n ajattelulle keskeisessä siveellisyys-käsitteessä yhdistyivät sisäinen moraali, ikään kuin omatunto, ja ulkoinen lakien noudattaminen. Varsinaisesti siveellisyys toteutui vain miesten kohdalla valtion piirissä, johon miehet osallistuivat sääntöjä kunnioittaen mutta reflektiivisen ajattelukykyänsä ansiosta aktiivisina ja uudistavina toimijoina. Myös kansalaisyhteiskunta nähtiin lähinnä miehiseksi toimintapiiriksi. Se oli yksityisten ja taloudellisten intressien alue, jossa noudatettiin lakeja ja sääntöjä, mutta uudistamiseen tähtäävä asenne puuttui. Nainenkin saattoi toimia kansalaisyhteiskunnassa tietyillä, sosiaalisesti määritellyillä alueilla, kuten hyväntekeväisyydessä. Tämä toiminta miellettiin naisen luonnollisen kutsumuksen jatkeeksi ja täydentäjäksi. (Juntti 2011, 56–57, 77–80; Ollila 1990, 26–33; Pulkkinen 2003, 224–227.)

Perheessä siveellisyys toteutui ennen kaikkea lastenkasvatuksessa. Lapset tuli kasvattaa moraalisuuteen perherakkauden vallitessa. Siveellisessä perhe-elämässä lapset omaksuivat hyvät tavat ja isänmaanrakkauden. Näin perhe toteutti sen omat rajat ylittäviä yhteiskunnallisia päämääriä. J. V:n hahmottelemassa ihanteellisessa avioliitossa puolisoitten tuli ylittää subjektiivinen rakkauden muoto, itsekäs halu ja tahto, joka tähtäsi vain henkilökohtaiseen onneen, ja toteuttaa tätä avioliiton objektiivista tarkoitusta. Naisen toiminta valtiossa ja osin myös kansalaisyhteiskunnassa olisi merkinnyt siveellisuuden vaarantumista perheessä. Naisen rooli oli silti keskeinen, sillä perheen siveellisyys oli viime kädessä hänen vastuullaan ja siveellinen perhe taas oli valtion kannalta välttämätön. (Hämäläinen 2005, 39–54; Juntti 2011, 56–57; Ollila 1990, 26–33.)

J. V. pyrki toteuttamaan filosofisia ja kansallisia ihanteitaan käytännön tasolla avioliitossaan. Filosofian avulla J. V. saattoi rationalisoida romanttiset ja subjektiiviset tunteet ja tavoitella ”järkevää rakautta” (Hämäläinen 2005, 48; Karkama 1985). Hänen pyrkimyksensä oli omalla kasvatustyöllään varmistaa, että liitto vastasi filosofisia ihanteita (Hämäläinen 2005, 85, 88; Jalava 2005, 193). Ongelmia

syntyi, kun teoria ja käytäntö eivät kohdanneet. Järkevän rakkauden ihanteen toteuttaminen oli J. V:llekin vaikeaa, sillä kun subjektiiviset tunteet roihahitivat, rakkaushuolet saivat filosofin fyysisesti sairaaksi ja unettomaksi. Jeanettella puolestaan oli vaikeuksia ymmärtää miehensä vaatimusten taustaa ja istuttaa niitä omaan maailmankuvaansa. Näyttää siltä, että kihlajaiskesänä 1845 Jeanette koki itseään huomattavasti vanhemman miehen vakavan ja filosofian sävyttämän tulkinnan avioliiton merkityksestä hämmäntäväksi ja ehkä jopa ahdistavaksi, mikä purkautui epävarmuutena ja peruttuina avioliittolupauksina. Kesän aikana hän antoi suostumuksensa, perui sen ja pysyi anteeksi peräti kolmesti. J. V. oli antanut hänelle kolmen kuukauden harkinta-ajan, joka monien vaiheiden jälkeen päättyi kuulutuksiin elokuun alussa. (Ks. Eiranen 2012, erit. 39–51, 57–58.)

KIRJEET JA KOKEMUS

Kirjeenvaihdolla oli erityinen rooli Snellmanien suhteissa. Kirjeissä he avasivat syvällisen keskusteluyhteyden, jollaista he eivät olleet arkielämässä pystyneet luomaan (ks. myös Savolainen 2006, 465–476). Puolisoiden välinen aineisto on ruotsinkielistä ja sisältää 115 kirjettä vuosilta 1845–1856 sekä yhdeksän runoa vuosilta 1845 ja 1848.² Kirjeet olivat 1800-luvulla tärkeitä kommunikoinnin välineitä, joiden avulla pidettiin yllä esimerkiksi perhe-, sukulaisuus- ja ystävyys-suhteita (Sulkunen 2012, 132–133).

J. V. välitti kirjeissään ihanteitaan ja vaatimuksiaan, ja Jeanette rakensi omissaan ihanneminaansa suhteessa niihin. Kirjeiden voidaan katsoa muodostavan ”erityisen tilan, jossa omaa itseä rakennetaan ja muotoillaan jatkuvassa dialogissa”. Kirjeet ovat olleet kirjoittajalleen ”itsereflektion paikkoja”. (Leskelä-Kärki 2006, 57–58, 65–66.) Tällaisena tilana ja paikkana tulkitsen Jeanetten ja J. V:n kirjeenvaihtoa.

Kirjetutkimuksessa dialogisuus muodostuu monista kierteistä. Aineisto itsessään rakentuu dialogina, ja toisaalta aineisto ja tutkija ovat keskenään hermeneuttisessa dialogissa. Asenteeni tutkijana on

2 Lähdeaineistona olen käyttänyt J. V. Snellmanin koottujen teosten ruotsinkielistä laitosta *Samlade arbeten* (SA), osat IV–VII (1994–1996). Siihen kohdistuvien lainausten suomennokset ovat suomenkielisestä versiosta *Kootut teokset* (KT), osat 10 ja 12 (2001–2003), ja nämä kaikki käännökset ovat Liisa Ryömän. Kaksi omaa suomennostani olen erikseen merkinnyt.

reflektiivinen, ja suuntaudun aineistooni senhetkisestä ymmärryksestäni ja siitä nousevien kysymysten kautta. Aineisto puolestaan avaa näkökulmia ja vastauksia, jotka muokkaavat käsityksiäni ja luovat uusia kysymyksiä ja tulkintamahdollisuuksia.

Kokemuksen käsite on hyödyllinen, kun tarkastelen kirjeaineistojen kautta fennomaanisen nais- ja perheihanteen merkityksiä sen vaikutuspiiriin päätyneen yksittäisen ihmisen kannalta. Kirjeet antavat mahdollisuuden lähestyä tutkimuskohteiden henkilökohtaisia kokemuksia ja tuntemuksia. Elettyyn hetkeen ja konkreettisiin tilanteisiin sitoutunut kirjoittaminen kirjeissä ja päiväkirjoissa on usein välitömämpää kuin esimerkiksi jälkikäteen laadituissa muistelmissa. (Elomaa 2006, 53–54; Leskelä-Kärki 2006, 57–58, 65–66; Nummi 2012, 26–27.)

Olen jäsentänyt kokemuksen käsitteen Wilhelm Diltheyn jaottelun avulla elämykseen (*Erlebnis*) ja kokemukseen (*Erfahrung*). Erottelun avulla voidaan hahmottaa kokemuksen rakentuneisuus: kyseessä ei ole itsestään selvä kategoria, mutta sitä ei myöskään tarvitse rajoittaa pelkkien tekstien tasolle vailla yhteyttä elettyyn todellisuuteen (ks. Kivimäki 2013, 52–53, 59; vrt. Scott 1991). Luennassani *elämys* on ymmärtävän olennon suuntautumista omaan olemiseensa ja todellisuuden läsnäoloa tälle olennolle. *Kokemus* taas kuuluu reflektiiviselle alueelle. Se on elämystä, joka on tuotu kieleen ja käsitteellistetty – siis eräänlainen ”toisen asteen kokemus”. Kielellistetyn kokemuksen aitoutta ja autenttisuutta on pohdittu paljon. Toisaalta voidaan myös kysyä, onko ”puhtaan” kokemuksen taivoittelu mielekästä, jos ajatellaan, että kieli on keskeinen kokemuksen jakamisen ja jäsentämisen tapa, eikä ihminen kykene välittömästi ja suoraan tuomaan elämystään kieleen. Elämys ja kokemus ovat kuitenkin yhteydessä toisiinsa. (Ks. Eiranen 2012, 4–11; Oesch 2002, 295–296.)

Kirjeissä kokemus välittyy sellaisena kuin kirjoittaja on halunnut tai osannut sen vastaanottajalle kertoa. Historiantutkimuksen lähdeaineistona kirjeet ovat menneisyyden jälkiä, mutta ne ovat luonteeltaan myös kertomuksia. (Elomaa 2006, 53–54.) Tarkastelukohteeni on käsitteellistetty ja kielellistetty kokemus, joka on mahdollista tuoda yhteiselle alueelle ja kertoa sekä itselle että muille esimerkiksi kirjeissä. Tällaisena se myös rakentuu suhteessa

sosiaaliseen ja kulttuuriseen todellisuuteen. (Ks. Eiranen 2012, 7–8, 14.) Kirjeet syntyvät ilmaisuympäristössä, joka kattaa yhteisesti tunnetun ja usein itsestään selvänä otetun sosiaalisen todellisuuden, jossa myös kirjoittaja elää (Stanley 2004, 212, 217, 223). Kirjeet ja kokemus rakentuvat suhteessa samoihin historiallisiin, kulttuurisiin ja sosiaalisiin ehtoihin kuin tutkimuksen kohteena oleva ajallis-paikallinen ihminen, mikä avaa myös ymmärtämisen mahdollisuuden.

KIRJEET KOKEMUKSEN KÄSITTELEMISEN PAIKKOINA

Jeanette oli hiljainen ja jopa sulkeutunut. Hän kertoi ujoutensa entisestään kasvavan miehensä edessä, koska tunsu tätä kohtaan niin suurta kunnioitusta (SA VI, 680). Vaimon vaitonaisuus puolestaan teki J. V:n epävarmaksi tämän tunteista. J. V. koki, ettei tiennyt, mitä tämä ajatteli (SA V, 701; SA VI, 639). Hän kaipasi keskusteluyhteyttä ja halusi vahvistaa vaimonsa kykyä ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan. Itserefleksiivisyys, jota tarvittiin aiemman minän ylittämiseen, näyttäytyi myös Jeanetteen kohdistuvan fennomaanisen ihanteen mukaisen kasvatusprojektin edellytyksenä. (Jalava 2005, 196–198.)

Puolisot kävivät kirjeenvaihtoa J. V:n matkojen aikana. Miehen ollessa poissa Jeanette vietti kesät 1847 ja 1849 Iisalmen pappilassa vieraanvaraisen Frosteruksen perheen luona lastensa ja J. V:n kasvattipojan Callen kanssa. Tohtori Frosterus toimi Iisalmen kirkkoherrana, ja taloa emännöi hänen vaimonsa Nanny, jota Jeanette kutsui kirjeissään Tädiksi (Tant). (Ks. esim. Kindstedt 1995, 1996.) Iisalmessa vietetty aika muodostui tärkeäksi Jeanettel-le. Hän oli menettänyt äitinsä 13-vuotiaana ja löysi 22 vuotta vanhemmasta Tati Frosteruksesta kaipaamansa äitihahmon, joka tarjosi hänelle hellyyttä ja hyväksyntää. Jeanette kirjoitti Tädiltä saamastaan äidillisestä huolenpidosta avoimesti. Tämän lohduttavassa hoivassa ”tuntui että olin kuin ennen, lapsi, Äidin sylissä.” Pyyteetön ja uhrautuvainen Tati oli Jeanetelle malli tämän hakiessa omaa rooliaan vaimona ja äitinä. Tati tarjosi myös äidillistä turvaa ja tukea, josta Jeanette oli pitkään jäänyt paitsi. (Eiranen 2012, 81–82; SA V, 699; SA VI, 660, suom. KT 10, 216; SA VI, 665.)

Kirjeillä oli Jeanetelle erityinen merkitys, sillä hän avautui sekä J. V:lle että ystävilleen vain niiden kautta (Evelina Schmidt – Jeanette Snellman s.a., 2573–2574, JVS:n käsikirjoituskokoelma, KK; SA VI, 643, 654, 790). Jeanetten kirjeet olivat kielellisesti paikoin horjuvia, ja etenkin kirjeenvaihdon alkuaikoina hän arasteli miehelleen kirjoittamista ja pahoitteli ilmaisunsa heikkoutta. Kirjeenvaihdon edetessä hän alkoi avautua enemmän ja myös kirjoitustaidot kehittivät. Kirjoittamalla on mahdollista luoda etäisyyttä tilanteisiin, ja kirjeissä Jeanette saattoi jäsentää omia kipeitä kokemuksiaan ja lähestyä miestänsä omilla ehdoillaan. Ne antoivat mahdollisuuden kirjalliseen reflektiolle ja minäkuvaan rakentamiselle. (Eiranen 2012; Lahtinen 2006, 240–241; SA V, 691, 700; SA VI, 659, 664–665, 796; Tuohela 2008, 24.) ”Anteeksi että minä puhun vain itsestäni, kun kerran aloitan siitä ei tahdo tulla loppua”, hän pahoitteli miehelleen eräässä 1850-luvulla kirjoitetussa kirjeessä. Tuolloin hän muisteli kaiholla Iisalmen vinttikamarin rauhaa. (SA VII, 496, 498, suom. KT 12, 301–302.)

J. V:n ja Jeanetten kirjeenvaihdossa kirjoittamiseen viitattiin usein ”puhumisena” tai ”keskusteluna”. Vaikka kirjeet ovat dialogisia, ne eivät silti ole paperilla käytävää, välitöntä keskustelua. Kirjeisiin kuuluvat ajalliset ja paikalliset katkokset, välitöntä reaktiota omille ajatuksille ei saa, ja vastaanotto saattaa jäädä myös puolinaiseksi. (Leskelä-Kärki 2006, 69–71; SA V, 697; SA VI, 637–638; Stanley 2004, 213.) Jeanetten kohdalla kuitenkin nimenomaan se, että kirjeiden kirjoittaja välttyi vastaanottajan välitömältä reaktiolta, näyttää auttaneen häntä ilmaisemaan itseään.

Pariskunnan ensimmäiset kirjeenvaihdot ajoittuvat Iisalmen kesiin. Kirjeet uutena itseilmaisun välineenä, ja kesän viettäminen ilman aviomiestä näyttävät luoneen tilanteen, jossa Jeanette saattoi ottaa etäisyyttä omaan minäänsä sekä avioliiton arkeen. Pappilan onnellinen rauha ja hyväksyntä olivat turvallinen ympäristö, joka mahdollisti oman sisimmän tutkiskelun.

Iisalmessa, Tati Frosteruksen hoivissa, Jeanette alkoi miettiä myös äidittömyyden merkitystä omassa elämässään. Kesällä 1847 Jeanette pohti, että kihlajaiskesän tempoilun taustalla oli hänen äidittömyytensä. Hänellä ei ollut ollut äitiä, joka olisi neuvonut häntä (SA VI, 659). Pari vuotta myöhem-

min hän arveli varhaisen äidin menetyksen olevan syynä hiljaisuuteensa ja vaikeuksiinsa tunteiden ilmaisussa. Hän kirjoitti, että oli tottunut pitämään kaiken sisällään, koska hänellä ei ollut äitiä, jolle uskoutua. (SA VI, 786.)

Elämästä syntyy uusia tulkintoja ajan kuluessa (Elomaa 2006, 54), ja Jeanetten kehittyvät pohdinnat äiti-teemasta voi nähdä esimerkkinä siitä, miten kerronta ja reflektio kerrostavat kokemuksia. Saman asian käsittely useaan kertaan ja uusien kokemusten läpi tuo siitä esiin uusia puolia ja tulkintoja. Ajan myötä syntyvä tulkinta ei kuitenkaan välttämättä ole ”väärä” tai ”epäaito”. Tulkinta on todellinen kertomuksessa, jota ihminen muodostaa omasta olemisestaan. Hänen kannaltaan se toimii selittäjänä ja jäsentäjänä hänen kokemuksilleen ja menneisyydelleen. Nykyhetki vaikuttaa siihen, mikä menneessä näyttäytyy merkityksellisenä.

Jeanetten kirjeiden tyyli oli tajunnanvirtamainen etenkin silloin, kun hän oli mielenliikutuksen vallassa ja kirjoitti syvimmistä tunnoistaan. Hän saattoi vaihtaa aiheita nopeasti ja häiriötekijöiden ilmaantuessa tunnustaa, ettei teksti pysynyt enää hallinnassa (SA VI, 659). J. V:n kirjeillä oli voimakas vaikutus häneen, mikä näkyy esimerkiksi seuraavan, Iisalmessa kirjoitetun tekstikatkelman etene-

Näen kirjeestäsi että sinä tosiaan pidät minusta Luoja taivaassa auta että pystyn ansaitsemaan sinun rakkautesi, kaikki rivisi todistavat miten arveliaasti sinä tuomitset minua, joka olen aiheuttanut niin paljon huolta sinulle, minä puhun vilpittömin ja liikuttunein sydämin, minä lupaan yrittää tulla sellaiseksi, tiedän miten onnellinen sitten olisin, eikä niin kuin nyt, koska minut valtaa useasti sellainen levottomuus että oikein kärsin siitä ja on vain pyrittävä päämäärään; että tulla juuri sellaiseksi kuin sinä kirjoitit. Huomaan että kirjoitin kamalan epäselvästi mutta sinä varmaan ymmärrät silti. Minä istun ullakolla, tässä on pieni pöytä ja tuoli; alhaalta kuuluu musiikkia, välillä on mukava olla yksin; minä unohdan koko maailman ja olen sinun luonasi oma rakkaani on tämä juhlaista ne laulavat virttä minä sulan kyyneliin, voi kun saisin heittäytyä käsivarsillesi ja levätä sinun rintaasi vasten. (SA V, 700, suom. KT 10, 180.)

Jeanetten henkilökohtaisimmat tekstit olivat ikään kuin purkauksia tai ryöpsähdyksiä, eikä hän välttämättä kirjoittamisen hetkellä reflektoinut kokonaisuutta. Eräässä kirjeessä Jeanette huokaisi kirjoitettuaan monien tärkeiden ja kipeiden asioiden ympärillä polveilleen kappaleen: ”Nyt kun katson mitä olen kirjottanut ja näen että lauseet on ihan nurin kurin, mutta älä naura sille, sillä ne kumpuavat sydämen sopukoista.” (SA VI, 789, suom. KT 12, 22.) Tajunnanvirtamaisen osion jälkeen Jeanette ilmaisi palanneensa lukemaan omaa tekstiään ja vasta sitten tajunneensa, mitä oli kirjoittanut. Tilitykset ”sydämen sopukoista” ovat ikään kuin osoitettu paitsi miehelle myös omalle katumukselle ja ahdistukselle.

Jeanetten kirjeet voi nähdä ”itsereflektion paikoina” ja ”minän kirjoituksena” (ks. Leskelä-Kärki 2006, 57–58, 65–66). Jeanette saattoi kuvata tekstin kumpuavan sydämen kätköistä ja kertoi siitä, mitä puoliso voisi hänen sisimmästään lukea (SA VI, 788–789). Hän näyttää määritelleen tekstinsä joksikin, joka syntyi hänen sisällään, hänen omasta yksilöllisestä kokemuksestaan.

Voidaan ajatella, että tajunnanvirtamaiset, laskelmomattomat purkaukset luovat kurkistusaukkoja kirjoittajan kokemusmaailmaan eri tavalla kuin tekstuaalisesti harkitut ja tarkkaan rakennetut kirjoitukset. Tällaiset kohdat kirjeissä ovat kuin ajatuspuhetta, vähemmän harkittua ilmaisua, joka kuvaa Jeanetten kokemusmaailmaa sellaisena kuin hän sen itse sanallisti. Jeanetten koulutus oli vähäinen, eikä hänellä ollut laajaa kokemusta kirjeenvaihdosta, joten hän ei liene ollut kovin syvällä kirjallisessa kulttuurissa. Näyttää todennäköiseltä, ettei hän osannut käyttää kirjallisia keinoja järin laskelmoidusti vaan oli kirjoittajana tässä mielessä naiivi. En väitä, että juuri naisten kirjoittaminen olisi erityisen rehellistä tai autenttista (vrt. Grönstrand 2001, 25), vaan Jeanetten kohdalla pidän tärkeänä kirjallisten valmiuksien vaikutusta kirjeisiin enkä sukupuolta sinänsä.

Kirjoittamisen motiivit ja tavoitteet ovat tärkeitä arvioitaessa kirjeiden todistusarvoa. Kirjeet, joita ei ole tietoisesti suunnattu jälkimaailmalle, voivat välittömämmin kertoa kirjoittajan reaktioista ja suhteista ympäristöönsä. (Nummi 2012, 26–27; vrt. Leskelä-Kärki 2011, 264.) Jeanetten kirjeet ovat luon-

teeltaan yksityisiä, ja niiden ainoa oletettu lukija on aviomies. 1800-luvun kirjekulttuuri oli myös sosiaalista, ja esimerkiksi perhekirjeenvaihtoa saatettiin lukea muille ääneen. Jeanetten ja J. V:n kirjeet si-joittuvat pikemminkin romanttiseen kirjeenvaihtotraditioon, jota luonnehtii tiukempi yksityisyys, sillä tähän genreen kuuluvissa kirjeissä kosketellaan usein pääasiassa kahden rakastavaisen välistä suhdetta eikä esimerkiksi arkisia ja yleisiä kuulumisia. (Vrt. Douglas 2011, 134–146.)

KASVATUS JA IHANNE

J. V. laski avioliiton onnistumisen sen varaan, että Jeanette olisi kasvattamalla muokattavissa filosofisen ihanteen mukaiseksi aviovaimoksi, ja kirjeissä toistui opettavainen ja isällinen sävy (SA V, 556; Hämäläinen 2005, 101–105, 111; Jalava 2005, 196–197). Kasvattaminen ei ollut ajan kontekstissa tavaton projekti, sillä rakkaus oli epäsymmetristä. Nuoret naiset etsivät aviomiehestä opastajaa, jota saattoi katsoa ylöspäin. Mies oli liitossa vahvempi osapuoli, jolla oli valta muokata puolisonsa identiteettiä. (Häggman 1994, 86–87, 99–101.) J. V. näyttää kuitenkin ajatelleen, että vaimolla täytyi olla valmiutta vakaviin pyrkimyksiin ja uhrautumiseen sekä luoda näin kasvatustyölle edellytykset (SA IV, 665–667, SA VI, 638–640).

J. V:n ihanteet konkretisoituivat kodinhoitoon ja sivistyneisyyteen liittyviin vaatimuksiin. Vaimon rooli oli kahtalainen: yhtäältä tämä oli rauhaisan ja siveellisen kodin valmistava äiti ja emäntä, toisaalta miehen sivistynyt ja ymmärtävä kumppani. Näin vaimo tarjosi tukea julkisilla kentillä työskentelevälle ja uhrautuvalle miehelle sekä pääsi samalla osalliseksi, vaikkakin välillisesti, ihmiskunnan korkeampien päämäärien edistämisestä. Tietynasteinen sivistys ja tieto yleisistä asioista oli tärkeää naiselle, jotta tämä pystyi kasvatuksessa istuttamaan lapsiinsa siveellisyyden ja isänmaanrakkauden sekä tukemaan miehensä pyrkimyksiä. Se edellytti J. V:n mielestä koulutusta. Naisen ei kuitenkaan ollut mahdollista saavuttaa sivistyksen korkeinta tasoa, johon kuuluivat kriittisyys ja uutta luova ajattelu. Ne oli varattu miehille. (Ks. esim. Jalava 2005, 171, 183–184, 190–197; Rantala 2013, 95–96, 201.)

Vaatimus sivistyneisyydestä oli itsesäään jännitteinen. Nainen ei saanut olla liian sivistynyt, sillä se olisi johtanut itsenäistymiseen, joka olisi vaarantanut miehen valta-aseman parisuhteessa. (Jalava 2005, 196–197; Lahtinen 2006, 234–237.) Rationaalisuus ei kuulunut naisen olemukseen, mutta tämä saattoi järjen sijaan vaikuttaa ”tosinaisellisen mahtinsa” kautta (Jalava 2005, 184; vrt. SA VII, 500). Naisen ”sydämen nerous” ei J. V:n mielestä kummunnut järjestä vaan aidosta tunteesta ”kaikkea totuudellista ja jaloa kohtaan”. Hän halusi vaimonsa osoittavan myötätuntoa ihmiskunnan korkeampia päämääriä ja kanssaihmisii kohtaan. Toisaalta J. V. kuitenkin vihjasi tuon myötätunnon heräämisen johtavan myös tietopohjan karttumiseen. (SA V, 693–694; SA VI, 643, suom. Jalava 2005, 184, KT 10, 195; SA VI, 808–809.) Vaikuttaa siltä, että naisen tuli poimia perhe-elämän ja kasvatustyön kannalta olennaiset osat sivistyksestä mutta varjella tosinaisellista olemustaan, joka asemoitui miehisen, rationaalisen alueen ulkopuolelle ja oli miestä vahvemmin sidottu luonnollisuuteen ja tunteeseen (vrt. Häggman 1994, 187).

Jeanette halusi pyrkiä kohti miehensä asettamia ideaaleja. Hän ilmaisi kirjeissään halunsa opiskella ja olla avuksi kanssaihmisilleen sekä ennen kaikkea valmistaa miehelleen ja lapsilleen rakastavan ja rauhaisan kodin (SA V, 691–692; SA VI, 788–789, 806). Hän koki muuttuneensa miehensä vaikutuksesta ja tunsii siitä kiitollisuutta. Kesällä 1849 hän kertoi olleensa yksin kävelyllä:

— ja oli ikään kuin oikein mukavaa, sain ihan häiritsemättä ajatella sinua, ja meidän tulevaisuutta, ja meidän pikku Hannaa ja minä oikein hämmästyin niin monesta kauniista ajatuksesta, ja silloin minä kiitin sydämessäni Jumalaa siitä hetkestä, kun hän herätti sinun sydämessäsi ajatuksia minua kohtaan, näin pientä mitätöntä ihmistä, joka ei olisi ikinä voinut kuvitella sellaista. Luoja taivaassa siunatkoon sinua kaikesta jalosta ja hyvästä mitä sinä olet tehnyt, minustakin sinä olet muovailut uuden Ihmisen, ja minä tulen olemaan kiitollinen koko elämäni ajan —. (SA VI, 664, suom. KT 10, 220.)

Kiitokset miestä kohtaan saivat paikoin liki uskonnollisia sävyjä. Tällaisen opastajan saaminen oli ”Luojan lahja” (SA VI, 798, suom. KT 12, 32). Jeanette lupasi luopua ”tämän Maailman turhista huvituksista”, eikä muutosta olisi koskaan tapahtunut, ”jossei Jumalan Enkeli olisi lähettänyt sinua johdattamaan minua tielle joka oli minulle täysin tuntematon” (SA VI, 789, suom. KT 12, 22). Hän kiitti sielunsa pohjasta Jumalaa, ”joka lähetti Sinut pelastamaan harhautuneen ihmisparan, sillä mitä olisin ilman Sinua” (SA VII, 496, suom. KT 12, 301). Jeanette näyttää tunteen miehensä ohjaavan vaikutuksen voimakkaasti ja antautuneen kiitollisena kasvatettavaksi.

Perheenemännän ja sivistyneen kumppanin roolivaatimukset aiheuttivat kuitenkin paineita Jeanetelle. J. V:llä riitti molemmista huomautettavaa liki koko liiton ajan, vaikka Jeanette pyrki parhaansa mukaan vastaamaan miehensä odotuksiin (SA VI, 788–789, 806; SA VII, 464–467). J. V. ilmaisi jo kihlauksen jälkeen, että sopivan tytön löydyttyä vaatimukset täytyisivät ajan ja kärsivällisyyden myötä, mutta ongelmana oli, että hänellä itsellään oli niitä molempia kovin vähän (SA V, 556). Käytännössä tämä kärsimättömyys näyttäytyi vaativana käytöksenä ja ankarina kirjeinä. J. V. arvosteli vaimoaan tiukasti eikä näytä pohtineen tämän mahdollisuuksia ihanteiden toteuttamiseen.

Jeanette itse pohti, että hänen kasvatuksensa ei ollut sellainen, että hänestä olisi voinut tulla J. V:n toivomusten kaltainen vaimo. Hän piti nuorempia sisariaan hemmoteltuina, ja tämä huomio kielii ehkä jotain myös hänen omasta kasvatuksestaan. Koulutuksestaan hän totesi, ettei ollut saanut oppia, mutta oli ”itse miettinyt vähän”. (SA V, 700, suom. KT 10, 180; SA VI, 798; SA VII, 492–493.) J. V:n mielestä Jeanetella oli vaikeuksia pitkäjänteisyyden ja kodinhoidon suhteen ja niitä aiheutti se, että tämä ei ollut lapsuudesta asti tottunut työhön ja järjestykseen (SA VII, 466).

Kodin sisäinen rauha ja ilo olivat vaimon käsissä, mutta miehen tehtävä oli turvata perheen elatus, ja J. V. halusi tarjota perheelleen ulkoisilta paineilta suojatun kodin (Ollila 1990, 30; SA VI, 785, 815). Snellmanien taloudellinen tilanne oli kuitenkin liki koko avioliiton ajan epävakaa, millä lieene ollut vaikutuksensa myös kotitalouden arkeen (Eiranen 2012, 78–79, 100). Menoja täytyi tarkkailla, mut-

ta hyvä vaimo saattoi paikata myös taloudellisista huolista aiheutuneet murheet. Vaimon tehtävänä oli järjestää elämä ”niin hyväksi ettei yltäkylläisyyden hyvyksistä kaivattaisi mitään” (SA VI, 792, suom. KT 12, 26). Tilanteen voi tulkita myös niin, että J. V. projisoi vaimoonsa sitä, että ei itse ollut onnistunut turvaamaan perheelleen taloudellisesti vakaata asemaa.

Kodin arjen ylläpitäminen ja organisointi saattoi viedä naisen kaiken ajan ja energian, eikä J. V. tunnu täysin käsittäneen Jeanetten tehtävien moninaisuutta (Elomaa 2006, 163–164; Jalava 2005, 192; SA VII, 466). Snellmanille syntyi lapsia liki joka toinen vuosi. Lisäksi Jeanette hoiti monia lapsuudenperheensä asioita. Hän huolehti sisartensa koulutuksesta ja asumisesta Helsingissä sekä avusti isäänsä apteekin myynnin ja Helsinkiin muuttamisen järjestämisessä. Tässä roolissa hän sai arvostusta ja ymmärrystä sukulaisiltaan ja ystäviltaan. (Eiranen 2012, 100, 112–116.) Kodin etevän emännän ja sivistyneen kumppanin roolit olivat keskenään ristiriidassa, eikä aika välttämättä riittänyt molempien toteuttamiseen.

IHANNE HYVÄKSYNNÄN JA RAKKAUDEN EHTONA

Jeanette alkoi muutaman avioliittovuoden jälkeen kokea yhä suurempaa alemmuuden tunnetta: ”-- olen jo kauan tajunnut, millainen parka olen ja kuinka paljon tarvitsen jotta olisin Ihminen.” (SA VI, 789, suom. RE.) Kasvanut ymmärrys aviomiehen nais- ja perheihanteesta sai hänet tuntemaan yhä kipeämmin oman koulutuksensa ja sivistyksensä puutteet. Tunne kärjistyi entisestään Snellmanien muutettua Helsinkiin vuoden 1850 alussa, kun Jeanette joutui vertaamaan itseään pääkaupungin hienoissa oppilaitoksissa koulutettuihin naisiin (Jalava 2005, 194). Jeanette koki itsensä uudessa seurapiirissä turhautuneeksi ja haavoitetuksi, jopa nolatuksi: ”Ikinä ennen en ole ollut niin katkeralla mielellä kuin sen jälkeen kun muutimme tänne. Minua hävettää että sinä joudut ystävillesi, tunnustamaan että olen sinun Vaimosi.” (SA VII, 462, suom. KT 12, 252–253.) Jeanettesta tuntui, että hänestä tai hänen seurastaan ei piitattu, ja hän näyttää puolustaneen sisintään uskottelemalla itselleen, ettei hän noista

piireistä välittänytkään: ”-- vieraitakaan ei ole ollut, enkä minä sitä ihmettele, sillä täällä kukaan ei huvitu minusta, eikä välitä minusta muutenkaan. Enkä minä heitä kaipaakaan.” (SA VII, 464, suom. KT 12, 254.)

J. V:n mielestä kodinhoidon puutteiden korjaaminen eli naisellisen perustehtävän kunnollinen hoitaminen oli avain myös seurapiireissä menestymiseen. Seurapiirien hyväksynnän saavuttaminen vaati tietyntäsoista oppineisuutta. Vaimo ei kuitenkaan voinut sivistyä hänen seurassaan ennen kuin tärkein tehtävä, kodinhoito, oli kunnossa. Kodinhoito asettui tärkeysjärjestyksessä opiskelun edelle (vrt. Elomaa 2006, 163–164).

Kun olet saanut asiat [kotona – RE] siihen kuntoon, että minä usein istun luonasi, ja sinä silloin *haluat* lukea joko minulle tai itseksesi, kun minulla on oma kirja edessäni, ja kysellä minulta utte-rasti, niin pystyt kyllä nopeasti kokoamaan sen tiedon, joka tekee lukemisesta Sinulle ilon. Sitten voit päästä niinkin pitkälle, että meidän keskusteluitamme on sinulle huvia ja voit olla niissä läsnä. Silloin Sinä olet kyllin kiinnostava sekä ystäville että minulle, jos esittämällä kysymyksiä osoitat, että osallistut keskusteluun. (SA VII, 466–467, suom. KT 12, 258, kursiivi alkup.)

Lainauksen loppu antaa ymmärtää, että Jeanette ei vielä ollut tarpeeksi mielenkiintoinen tuttavuus uusille ystäville. Hänen tulisi opiskella lisää, jotta hän voisi seurata tuttavapiirin keskusteluja ja osallistua niihin ainakin kysymyksiä esittämällä.

Ihanteen täyttäminen oli paitsi seurapiirien hyväksynnän, myös osittain J. V:n kiintymyksen ehto. Ilmaistessaan vaateitaan J. V. saattoi vakuuttaa tyytyväisyyttään ja rakkauttaan, mutta antoi kuitenkin ymmärtää, että ne vielä kasvaisivat, jos vaimo täyttäisi hänen vaatimuksensa (SA V, 693; SA VI, 808–809; Hämäläinen 2005, 104). J. V. kuitenkin halusi vaimonsa oivaltavan, että korkeampien päämäärien vuoksi uhrautuminen oli oikein. Vaimon tulisi kantaa elämän raskautta hyvästä tahdosta eikä välinpitämättömästi. Hän vielä tähdensi: ”-- iloitsen vain silloin siitä, mitä Sinä teet, kun iloitsen siitä, mitä Sinä tehdessäsi ajattelet ja tahdot.” (SA V, 693–694, suom. KT 10, 172.) Hyvä tahto oli siveellisuuden

kriteeri (Hämäläinen 2005, 101). Toiminta ei siis saanut olla ulkokohtaista, vaan sen tuli perustua oikeisiin motiiveihin.

Jeanette oli ylpeä miehensä pyrkimyksistä ja vakuutti olevansa valmis uhraamaan tämän maailman turhat hovit ja elämään sisäistä elämää heille itselleen (SA VI, 789). Hän oli omaksunut naisen tehtävän koskettavallakin tavalla: ”uhraus jos sinä sitten rakastat minua, on minulle oikein ihanaa.” (SA VI, 786, suom. KT 12, 19.) Lause on Snellmanien liiton kiteytymä. Jeanette koki, että hänen täytyi ansaita miehensä rakkaus olemalla sellainen kuin mies halusi ja uhrautumalla miehensä ja perheensä puolesta. Ajatusketju niveltyy fennomaaniseen perheihanteeseen, jonka Jeanette omaksui avioliittonsa aikana, miehensä kasvatustyön tuloksena. Jeanetten motiivi uhrautumiselle oli kuitenkin aviomiehen rakkauden ja hyväksynnän saavuttaminen eikä niinkään ihmiskunnan yleinen edistys. Hän ihaili miestänsä ja tämän periaatteita, mutta vaatimusten täyttämiseen liittyi voimakkaita, henkilökoh-taisia motiiveja.

Jeanetten kirjeissä samat asiat kiertyivät riveiksi vuodesta toiseen, ja niissä toistuivat tietty teemat: riippuvaisuus miehestä, tämän ihaileminen, kokemus omasta vähäpätöisyydestä ja lupaukset yrittämisestä (SA VII, 492–493, 496). Jeanette antoi itselleen arvoa vain miehensä välityksellä: ”Sinä olet minun ihanteeni ja minun ylpeyteni, jos joskus ajattelen olevani jotakin, se on vain Sinun kauttasi.” (SA VII, 496, suom. RE.) Avioliiton edetessä Jeanette tuntui arvostelevan itseään yhä raaemmin sanankääntein: ”Usein kun sanon Sinulle jotakin, tuntuu kuin kieli ei kääntyisi puhumaan niin kuin pitäisi, ja silloin minä puhun ihan päin seiniä, ja tieto että Sinä pidät minua niin äärettömän yksinkertaisena saa mieleni kovin raskaaksi.” (SA VII, 496, suom. KT 12, 301.) 1850-luvun mittaan kirjeenvaihdon teemat kuitenkin arkipäiväistyivät. Tämä ajoittui kesiiin, jotka Jeanette ja lapset viettivät maalla J. V:n pysytellessä ainakin osan ajasta kaupungissa. Kirjeissä käsiteltiin käytännöllisiä asioita, kuten lasten vointia ja erilaisten tavaroiden lähettämistä kesäpaikan ja kodin välillä. Molempien puolisoiden asennoitumista alkoi sävyttää tilanteeseen tyytyminen (Eiranen 2012, 118–119).

KIRJEMAAILMA KUROTAA ELETYYN TODELLISUUTEEN

Kirjeenvaihdossa rakennetaan kirjoittajien välistä suhdetta, ei pelkästään heijasteta sitä. Kirjeen kirjoittaminen on luonteeltaan performatiivista, minän esittämistä toiselle kirjoittavalle minälle. Leskelä-Kärki korostaakin Krohnin sisaruksia käsittelevässä väitöstutkimuksessaan, että on tarpeen puhua nimenomaan kirjeiden sisarista. Kirjeet tuovat esiin yhden tulkintakulman tutkimuksen kohteena olevaan henkilöön. (Leskelä-Kärki 2006, 70, 73; Stanley 2004, 211–214.) Myös Snellmanien kohdalla voi nähdä, että kirjeminät erosivat eletystä todellisuudesta. Pariskunnan kirjesuhteen perusvireeksi nousee ristiriita ihanteen ja arkitodellisuuden Jeanetten välillä.

Kirjeiden maailma ei ole koskaan yhteneväinen eletyn elämän kanssa, mutta se on kytkeytynyt todelliseen tapahtumien kulkuun ja yhteisesti tunnettuun sosiaaliseen maailmaan. Kirjeet ovat usein seurauksiltaan todellisia. (Leskelä-Kärki 2006, 73–74; Stanley 2004, 212, 223.) Aivan arkisimmillaan niissä annetut toimeksiannot ja neuvot välittyvät tekoina elettyyn elämään.

Kirjeenvaihto voi sisältää tärkeitä ulottuvuuksia, jotka eivät arkielämässä ole läsnä. Se saattaa antaa aidon kaksinolon tunteen, joka mahdollistaa syvä-lisemmän avautumisen kuin kasvokkainen kohtaaminen. (Leskelä-Kärki 2011, 254; Stanley 2004, 210.) Snellmanien kirjeenvaihdossa rakennettiin paitsi ihanne-Jeanettea, myös puolisoiden välistä aviosuhdetta. Kirjeiden sisään rakentui erilainen keskusteluyhteys kuin elävässä elämässä. Toiveet ja niihin vastaavat vakuutukset sekä tunteiden tunnustukset ja niiden johdosta ilmaistu onni olivat Snellmanien tapa vahvistaa keskinäistä läheisyyttä ja luoda intiimi kirjesuhde.

1800-lukulainen kirjeiden tunnepuhe voi vaikuttaa nykylukijasta vuolaalta ja liki ylitsepurseavalta. Hanna Elomaa on pohtinut kahden aikalaisen, Mili ja Oskar Hultmanin kihlajaisaikaisten kirjeiden romanttisen koukeroisen kielenkäytön aitoutta. Oliko puhe todellista vai oliko se lähinnä ajan odotusten mukaista? (Elomaa 2006, 104.) Samaa voi miettiä myös Snellmanien kohdalla. He näyttävät suhtautuneen toistensa tunteiden ilmaisuun totena. He ilmaisivat iloa rakkauden tunnustuksista, joita ei kas-

votusten ollut saatu sanottua, ja ottivat ne todisteina siitä, että toisen tunteet olivat aitoja. ”Näen kirjeestäsi että sinä tosiaan pidät minusta”, Jeanette saattoi kirjoittaa (SA V, 700, suom. KT 10, 180). J. V. koki kuullevansa kirjeissä ensi kertaa, mitä kaunista ja hyvää vaimo ajatteli ja tunsi (SA VI, 643). Molemmat puolisot rakensivat tulevaisuuden toiveita ja optimismeja kirjeissä välitettyjen tunteiden varaan. Heidän pyrkimyksensä oli ulottaa niissä saavutettu onni ja yhteisymmärrys myös elettyyn todellisuuteen. Toisaalta todellisen elämän pettymykset välittyivät kirjeisiin esimerkiksi Jeanetten vakuutuksina yrittäähän uudelleen tulla ihanteen veroiseksi.

Miten siis suhteuttaa kirjeiden maailma ja arkitodellisuus tai kirjoitus ja puhe toisiinsa? Kumpi kohtaaminen oli todellisempi? Krohnin sisarille kirjeissä ”puhuminen” oli helpompaa kuin kasvotusten. Kirjeiden maailma oli, Leskelä-Kärjen sanoin, ”hienovaraisempi, herkempi ja ikään kuin todellisempi”. (Leskelä-Kärki 2006, 57–58, 69–70; 2011, 254.) J. V. taas piti suullisesti ilmaistuja ajatuksia todempina kuin kirjoitettuja. Hän iloitsi kuullessaan edes kirjeitse vaimonsa ajatuksia, mutta iloon sekoittui myös pettymystä: ”Minulle tuottaa iloa lukea, mitä Sinä kirjoitat, ja toisaalta surua, koska se on vain kirjoitusta. Sillä ihmisille on tavallisempaa kirjoittaa, mikä on vain hetkellinen ajatus, kuin suullisesti, kasvokkain, puhua ohimenevästä samoin kuin jostakin vakavasta ja pysyvästä.” (SA VI, 790, suom. KT 12, 24.) Vaikka Jeanette oli vuodattanut kirjeisiin syvimpiä tuntemuksiaan ja pyrki pohtimaan niissä elämänsä kipupisteitä, hän ei ilmaissut loukkaantuneensa miehen sanoista, jotka vihjasivat, että kirjoittaminen oli kevytmielistä (SA VI, 796).

Selitystä J. V:n skeptisyydelle kirjoittaen ilmaistuja ajatuksia kohtaan voi hakea eletyn todellisuuden ja kirjeiden maailman välisestä erosta. J. V:n näkökulmasta Jeanette oli kirjeissään täynnä hyviä aikeita, jotka tosielämässä jäivät vaille vastinetta (SA VI, 790; SA VII, 464–467). Snellmanien suhteessa kirjeet olivat väliaikainen yhteydenpidon muoto normaalin yhteiselon katketessa hetkellisesti, joten ristiriidat ja eroavaisuudet kirjeminän ja eletyn minän välillä nousivat voimakkaasti esiin.

Snellmanien kirjeet ovat kovin ongelmakeskeisiä, mutta se ei välttämättä tarkoita, että pariskunnan arki olisi ollut jatkuvaa kamppailua (vrt. Stan-

ley 2004, 211–212). Voi myös olla, että kirjeenvaihdon kautta avautunut mahdollisuus keskusteluun nosti pinnan alle painuneet pulmat näkyviin ja käsitelyn kohteeksi. Lopulta on mahdotonta tietää, miten kirjeiden maailma ja eletty todellisuus vastasivat virityksiltään toisiaan. Niiden eroavaisuuden mahdollisuutta saa pohtimaan esimerkiksi kirje, jossa Jeanette neljän avioliittovuoden jälkeen muisteli hääpäiväänsä tyytyväisenä. He olivat saaneet elää yhdessä ilman suruja: ”Lapset on olleet terveinä, ja mekin olemme myös olleet kovin onnellisia.” (SA VI, 813–814, suom. KT 12, 168.) Ehkä Jeanette kirjoitti toiveikkaan tulkinnan avioelämästään, tai ehkä tosielämässä pulmat eivät olleet yhtä polttavia kuin avautumiseen houkuttavissa kirjeissä.

IHANTEEN JA TODELLISUUDEN RISTIPAINEESSA

J. V:n hahmottelema fennomaaninen nais- ja perheihanne ei ollut Snellmanien suhteessa pelkkä abstrakti filosofinen idea, vaan puolisot pyrkivät kumpikin tavallaan toteuttamaan sitä eletyssä todellisuudessa ja rakensivat sitä kirjeissään. Ihanteellisen naisen toimintapiiri oli koti. Hänen tärkein tehtävänsä ja perheen siveellisyys toteutuivat lastenkasvatuksessa. Naisen olemuksen mukainen rooli oli kulttuurista uusintava, ei uudistava. J. V:n näemyksen mukaan oli kuitenkin edullista, että naisella oli myös ymmärrystä niistä korkeammista päämääristä ja ihanteista, joiden hyväksi hän viime kädessä perheensä kautta työskenteli. Naisen tulikin olla myös miehensä sivistynyt kumppani.

Jeanettelle ihanteen tavoittelu näyttäytyi aviomiehen rakkauden ja seurapiirien hyväksynnän ehtona, mutta J. V:lle avioliitto oli osin keino saavuttaa filosofinen ideaali. J. V. perusti käsityksensä syvälliseen filosofiseen oppineisuuteensa, mutta kevyen koulutuksen saaneella Jeanettella ei ollut välineitä ymmärtää miehensä ihanteiden lähtökohtia. J. V. vaati vaimoltaan ja naisilta ylipäätään tietämystä ihanteesta ja sen tuntemista oikeaksi. Jeanetten pyrkimysten ensisijainen syy ei kuitenkaan ollut niin sanottujen yleisten asioiden edistäminen, vaan henkilökohtaiset motiivit, rakkauden ja hyväksynnän kaipuu, olivat voimakkaampia. Ihanteen tavoittelu ja sen käsitteleminen kirjeissä antoivat Jeanettel-

le etenkin suhteen alkuvaiheessa positiivisia muutkokokemuksia, mutta samalla miehen vaatimukset ja voimistunut riittämättömyyden tunne varjostivat Jeanetten käsitystä itsestään.

J. V:n vaatimuksista on löydettävissä keskenään jännitteisiä elementtejä. Hän halusi vaimonsa sivistyvän mutta ei kuitenkaan itsenäistyvän. Koti- ja sivistysvaatimusten välillä vallitsi keskinäinen ristiriita sekä käytännön että aatteen tasolla. Kiireisen perheenemännän tehtävät eivät juuri jättäneet aikaa omaehtoiselle opiskelulle. Yhtäältä kodin- ja lastenhoito ilmensi aatteellisella tasolla naisen alistuvaa perustehtävää. Toisaalta ihanne vaimon sivistyneisyydestä nosti tämän idean tasolla miehen kumppaniksi. Snellmanien arkisessa elämässä Jeanetten tärkein tehtäväkenttä oli koti. Vasta kun koti oli kunnossa, opiskelupyrkimykset saattoivat tulla kysymykseen.

J. V. näyttää asettaneen erilaisia vaatimuksia naisten ja miesten toteuttamalle siveellisyydelle ja sivistykselle sekä filosofiassaan että avioliitossaan Jeanetten kanssa, joten siveellisyyden ja sivistyksen käsitteet olivat sukupuolittuneita. Niillä oli myös erilaisia merkityksiä filosofisen järjestelmän määrittämissä yhteiselämän eri muodoissa eli valtiossa, kansalaisyhteiskunnassa ja perheessä. Korkeimmat reflektiivisyyden, sivistyksen ja siveellisyyden tasot kuuluivat vain miehille ja linkittyivät valtiolliseen toimintaan liittyvään uudistavaan kykyyn. Naisella ei uudistavaa kykyä ollut, mutta hän oli silti ajatteleva subjekti, jonka tuli ymmärtää traditiota eikä vain pinnallisesti noudattaa sitä. J. V:n filosofiassa ja eletyssä elämässä Jeanetten kanssa naisen sivistyksen ja siveellisyyden tuli toteutua perheen kontekstissa ja

siinä määrin kuin se oli naiselle tarpeellista ja ominaista. Naisen sivistys ja siveellisyys takasivat siveellisen perhe-elämän, mutta niiden tuli myös pääosin rajautua perheen piiriin. Naiselliseksi mielletyn toiminnan laajentaminen kansalaisyhteiskunnan alueelle saattoi kuitenkin olla hyväksyttävää.

Puolisoiden keskinäinen kirjeenvaihto oli ihanteen ja eletyn todellisuuden välittäjä. Kirjeet avasivat sulkeutuneelle Jeanettelle itsereflektion paikan, jossa hän saattoi kertoa itseään suhteessa aviomiehensä hahmottelemaan ihanteeseen sekä pohtia elämänsä kipupisteitä. Kirjoittaminen merkitsi Jeanettelle mahdollisuutta aktiivisesti tutkia itseään ja läheisintä ihmissuhdettaan, ja kirjeenvaihto loi uusia, etenkin omaa itseä ja ihannetta koskevia oivalluksia. Kirjesuhteen näkökulmasta Jeanetten avoimuuden voi tulkita merkitsevän suurta läheisyyttä kirjoittajan ja vastaanottajan välillä, mikä toisaalta oli ristiriidassa puolisoiden arjen kommunikointiongelmien kanssa. Kirjeet ja niiden tunnepuhe olivat kuitenkin puolisoille todellisia. He loivat tulevaisuudentoiveita kirjeissä rakennetun läheisyyden perusteella ja odottivat vaikutuksia myös elettyyn elämään. Kirjeenvaihdossa ilmaistuihin pyrkimyksiin huolimatta puolisoiden todellisuus jäi ihanteista etäämmälle kuin he olisivat toivoneet.

FM Reetta Eiranen on tohtorikoulutettava Tampereen yliopiston historian tohtoriohjelmassa. Hänen väitöskirjatutkimuksensa käsittelee fennomaanisen liikkeen keskiössä 1800-luvun puolivälissä vaikuttaneen verkoston naisia erityisesti kirjeaineistojen kautta.

ARKISTOLÄHTEET

Kansalliskirjasto (KK)

J. V. Snellmanin käsikirjoituskokoelma, mikrokorteilla.

Kirjeet Jeanette Snellmanille (Wennberg).

PAINETUT LÄHTEET

Lähdejulkaisut

Snellman, J. V. (1994–1996) *Samlade arbeten* (SA), osat IV–VII. Helsingfors: Stadsrådets kansli.

Snellman, J. V. (2001–2003) *Kootut teokset* (KT), osat 10

(suom. Heikki Eskelinen, Matti Kinnunen, Liisa Ryömä, Veli-Matti Saarinen & Antero Tiusanen) ja 12 (suom. Heikki Eskelinen, Matti Kinnunen, Vesa Oittinen, Eero Ojanen & Liisa Ryömä). Helsinki: Opetusministeriö.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Eiranen, Reetta (2012) *Ihanteen varjossa. Jeanette Snellman ja filosofin vaatimukset*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Elomaa, Hanna (2006) *Idylliä etsimässä. Identifikaatiot ja itseymmärrys tammisaarelaisessa sivistyneistöperheessä 1880-luvulta 1930-luvulle*. Turku: k&h.

Douglas, Christina (2011) *Kärlek per korrespondens. Två förlovade par under andra hälften av 1800-talet*. Stockholm: Carlsson.

Grönstrand, Heidi (2001) Murgrönan – Käsityksen kuvaus vai selviytymistarina? Teoksessa Lappalainen, Päivi, Grönstrand, Heidi & Launis, Kati (toim.) *Lähikuvassa nainen. Näköaloja 1800-luvun kirjalliseen kulttuuriin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 838. Helsinki: SKS, 23–42.

Häggman, Kai (1994) *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Hämäläinen, Juha (2005) *Kodin kynnyks. J. V. Snellmanin perhefilosofia*. Kuopio: Snellman-instituutti.

Jalava, Marja (2006) *J. V. Snellman. Mies ja suurmies*. Helsinki: Tammi.

– (2005) *Minä ja maailmanhenki. Moderni subjekti kristillis-ideologisessa kansallisajattelussa ja Rolf Lagerborgin kulttuuriradikalismissa n. 1800–1914*. Bibliotheca Historica 98. Helsinki: SKS.

Juntti, Eira (2011) ”Kansalliset harjoitukset” ja sukupuolitetut sfäärit 1840- ja 1850-luvuilla sanomalehti-

keskustelussa. Teoksessa Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu (toim.) *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia*. Historiallinen Arkisto 133. Helsinki: SKS, 56–82.

Karkama, Pertti (1985) *Järkevä rakkaus. J. V. Snellman kertojana*. Suomi 132. Helsinki: SKS.

Kindstedt, Barbro (1996) Kommentaari 173. Teoksessa Snellman, J. V. *Samlade arbeten* VI. Helsingfors: Stadsrådets kansli.

– (1995) Kommentaari 267. Teoksessa Snellman, J. V. *Samlade arbeten* V. Helsingfors: Stadsrådets kansli.

Kivimäki, Ville (2012) *Battled nerves. Finnish Soldiers' War Experience, Trauma, and Military Psychiatry, 1941–44*. Åbo: Åbo Akademi.

Lahtinen, Mikko (2006) *Snellmanin Suomi*. Tampere: Vastapaino.

Leskelä-Kärki, Maarit (2011) Kirjeet ja kerrotuksi tulemisen kaipuu. Kirjailija Helmi Krohnin ja säveltäjä Erkki Melartinin kirjeystävyys, 1906–1936. Teoksessa Leskelä-Kärki, Maarit, Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim.) *Kirjeet ja historian tutkimus*. Historiallinen Arkisto 134. Helsinki: SKS, 242–271.

– (2006) *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1085. Helsinki: SKS.

Nummi, Jyrki (2012) Aleksis Kiven elämät. Teoksessa Kivi, Aleksis *Kirjeet. Kriittinen editio*. SKS:n toimituksia 1386. Helsinki: SKS, 20–74.

Oesch, Erna (2002) Wilhelm Dilthey ja eletty kokemus. Teoksessa Haaparanta, Leila & Oesch, Erna (toim.) *Kokemus*. Acta Philosophica Tampicensia vol. 1. Tampere: Tampere University Press, 290–307.

Ollila, Anne (1990) Politikoiva vaimo on miehelle kauhistus. J. V. Snellmanin perhekäsitys. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 3:4, 25–34.

Pulkkinen, Tuija (2011) J. V. Snellman poliittisena ajattelijana – Siveellisyys. Teoksessa Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu (toim.) *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia*. Historiallinen Arkisto 133. Helsinki: SKS, 36–55.

– (2003) Valtio. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Kurunmäki, Jussi, Palonen, Kari, Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik (toim.) *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Tampere: Vastapaino, 213–255.

Rantala, Heli (2013) *Sivistyksestä sivilisaatioon. Kulttuu-*

rikäsitys J. V. Snellmanin historiallisessa ajattelussa. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 362. Turku: Turun yliopisto.

Savolainen, Raimo (2006) *Sivistyksen voimalla. J. V. Snellmanin elämä*. Helsinki: Edita.

Scott, Joan W. (1991) The Evidence of Experience. *Critical Inquiry* 17:4, 773–797.

Stanley, Liz (2004) The Epistolarium. On Theorizing Letters and Correspondences. *Auto/Biography* 12:3, 201–235.

Sulkunen, Irma (2012) Kiven verkostot kirjeiden kertomina. Teoksessa Kivi, Aleksis. *Kirjeet. Kriittinen editio*. SKS:n toimituksia 1386. Helsinki: SKS, 132–153.

– (2004) *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831–1892*. Helsinki: SKS.

Tuohela, Kirsi (2008) *Huhtikuun tekstit. Kolmen naisen koettu ja kirjoitettu melankolia 1870–1900*. SKS:n toimituksia 1161. Helsinki: SKS.

ABSTRACT

EPISTOLARY ENCOUNTERS – IDEALS AND LIVED REALITY IN CORRESPONDENCE BETWEEN JEANETTE AND J. V. SNELLMAN

In the life of Jeanette Snellman, the wife of Finnish 19th-century philosopher J. V. Snellman, her husband’s nationalistic ideals concerning women and the family were strongly present. The article explores the question of how the relation between these ideals and lived reality was treated and constructed in the correspondence between the two spouses. The husband articulated ideals about creating a decent home and educating oneself, but they also included contradictory elements. In her letters, a reticent Jeanette opened up and narrated herself in relation to her husband’s expectations. For the husband the marriage was partly a means to achieve a philosophical ideal, whereas for Jeanette the efforts to live up to the ideal were a means to earn her husband’s love. The letters were a place between the ideal world and lived reality, but the connection between these two spheres remained always incomplete.